

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

گزارش پژوهشی؛ "چشم انداز اقتصادی جهان و ایران در پسا کرونا"

پژوهش
خبری
معاونت سیاسی
صدا و سیما

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

پژوهشگر: زهره دانشمندی

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

۲	کتاب برز
۲	□ مقدمه
۲	اثر بحران کووید ۱۹ بر اقتصاد جهان
۲	تولید ناخالص داخلی
۳	تورم
۴	چشم انداز تورم در ایران
۴	بازار کار
۵	سیاست‌های پولی و مالی
۶	تجارت جهانی
۷	جریان های مالی جهانی
۸	چشم انداز اقتصاد جهانی در سال های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱
۱۲	چشم انداز رشد اقتصادی ایران
۱۴	جمع بندی و راهکار
۱۵	کلام آخر

* به دلیل شیوع گسترده ویروس کرونا، در سال ۲۰۲۱ اقتصاد جهان شاهد کاهش رشد جهانی، میزان مصرف و خدمات و میزان تجارت خواهد بود و کسری مالی، نرخ تورم و قیمت کالاهای غیر سوختی در سطح جهان افزایش خواهد داشت.

* بر اساس تحلیل صندوق بین المللی پول، رشد جهانی نیز در سال ۲۰۲۰ حدود ۴/۴- در صد پیش بینی شده است. همچنین رشد اقتصاد ایران را در سال ۲۰۲۰، ۶- پیش بینی کرده است که در سال ۲۰۲۱ اقتصاد ایران شاهد نرخ رشد مثبت ۳/۱ درصد خواهد بود.

* آمارها نشان می‌دهد که پس از شیوع بیماری کرونا، تورم نیز افزایش یافته، به گونه‌ای که متوسط تورم در اقتصادهای پیشرفته که در پایان سال ۲۰۱۹ حدود ۱/۳ در صد کاهش داشت، همچنین، نرخ تورم برآورد شده ایران در سال ۲۰۲۰ به میزان ۳۲،۴٪ و در سال ۲۰۲۱ برابر با ۲۷،۸٪ خواهد بود.

* در تازه ترین گزارش صندوق بین المللی پول، در سال آینده ۲۰۲۱ اقتصاد ایران نرخ رشد مثبت ۳،۱٪ را تجربه خواهد کرد.

* اقتصاد جهان در پساکرونا به یک مدیریت و نظام اقتصادی نوین نیازمند است که بتواند به مشکلات و آشفتگی‌های اقتصادی جهان در کوتاه مدت و میان مدت پایان دهد.

□ مقدمه

پس از شیوع ویروس کرونا در جهان، بسیاری از کارشناسان و تحلیلگران اقتصادی نگران به برهم خوردن اقتصاد جهان و وضعیت معیشت خانوارها اشاره دارند. به گونه‌ای که بر اساس آخرین گزارش صندوق بین المللی پول از چشم‌انداز اقتصاد در دوره پس از کرونا، اقتصاد جهان در سال ۲۰۲۱، دارای وضعیتی نامطلوب پیش بینی شده است. از نگاه این نهاد بین المللی، در سال ۲۰۲۱ اقتصاد جهان شاهد کاهش رشد جهانی، میزان مصرف و خدمات و میزان تجارت خواهد بود و کسری مالی، نرخ تورم و قیمت کالاهای غیر سوختی در سطح جهان افزایش خواهد داشت.

هر چند که دولت‌ها و کشورهای مختلف تلاش می‌کنند برنامه‌ای برای بهبود شرایط اقتصادی کشور خود اتخاذ کنند، اما آسیب‌های جدی این ویروس در ابعاد و بخش‌های مختلف اقتصادی اعم از رشد اقتصاد، تولید ناخالص داخلی، امور مالی و ... بیش از پیش خود را در جهان نمایان کرده است، به گونه‌ای که اقتصادهای جهان را با بحران جدی مواجه کرده است.

از این رو، در گزارش زیر سعی شد تا با بررسی مطالعات انجام شده از سوی سازمان ملل متحد، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و صندوق بین المللی پول^۱ به این پیش بینی‌ها و راهکارهای آن اشاره کنیم.

اثر بحران کووید ۱۹ بر اقتصاد جهان

داده‌های اقتصادی موجود حاکی از کاهش بی‌سابقه فعالیت‌های اقتصادی جهان به دلیل بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ است. در ادامه تاثیر بحران کرونا بر بخش‌های مختلف اقتصادی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

تولید ناخالص داخلی

بر اساس تحلیل صندوق بین المللی پول، در سه ماهه نخست سال ۲۰۲۰، تولید داخلی بدتر از حد انتظار بود. رشد جهانی نیز در سال ۲۰۲۰ حدود ۴/۴- درصد پیش بینی شده است. این رقم حدود ۱/۹ درصد پایین‌تر از پیش بینی چشم انداز آوریل ۲۰۲۰ است. انتظار می‌رود رشد جهانی در سال ۲۰۲۱ به ۵/۴ درصد افزایش یابد.

۱ - صندوق بین المللی پول (IMF) یک نهاد معتبر جهانی است که در راستای تقویت همکاری‌های پولی جهانی، ثبات مالی، تسهیل تجارت بین‌المللی، ترویج اشتغال بالا، رشد اقتصادی پایدار و کاهش فقر در سرتاسر جهان تلاش می‌کند. تهیه گزارش و ارائه چشم انداز از متغیرهای کلان اقتصادی و توصیه‌هایی برای بهبود شرایط اقتصادی کشورها از مهم‌ترین وظایف این صندوق به شمار می‌آید.

جدول ۱- چشم انداز اقتصاد جهان (رشد)

شرح	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱
چشم انداز اقتصاد جهان	۲/۹	-۴/۴	۵/۴
اقتصادهای پیشرفته	۱/۷	-۸	۴/۸
ایالات متحده آمریکا	۲/۳	-۸	۴/۵
اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور	۳/۷	-۳	۵/۹
چین	۶/۱	۱	۸/۲

ماخذ: صندوق بین المللی پول، ژوئن ۲۰۲۰

صندوق بین المللی پول همچنین پیش بینی کرده است که بخش بزرگی از کشورها در سال ۲۰۲۰ در مقایسه با زمان وقوع بحران مالی ۲۰۱۹، رشد تولید ناخالص داخلی منفی را تجربه خواهند کرد. بر اساس پیش بینی صندوق بین المللی پول، رشد تولید ناخالص داخلی جهان از ۴/۴- درصد در سال ۲۰۲۰ به حدود ۴ درصد در سال ۲۰۲۱ خواهد رسید. صندوق بین المللی پول در آخرین گزارش خود که در آن به تولید ناخالص واقعی داخلی ایران اشاره کرده، رشد اقتصاد ایران را در سال ۲۰۲۰، ۶- پیش بینی و برآورد کرده است که در سال ۲۰۲۱ اقتصاد ایران شاهد نرخ رشد مثبت ۳/۱ درصد خواهد بود.

جدول ۲- تولید ناخالص داخلی واقعی ایران (بر حسب درصد)

کشور	۲۰۱۹ (تحقق یافته)	۲۰۲۰ (برآورد)	۲۰۲۱ (پیش بینی)
ایران	-۷/۶	-۶	۳/۱

از سوی دیگر، موسسه فیچ پیش بینی کرده که سطح تولید ناخالص داخلی اقتصادهای پیشرفته جهان تا اواسط دهه جاری میلادی همچنان ۳ تا ۴ درصد پایین تر از میزان آن در پیش از شیوع ویروس کرونا باقی بماند. به طوری که رشد اقتصادی آمریکا در فاصله ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۵ به ۲ درصد خواهد رسید که در صورت عدم شیوع ویروس کرونا این نرخ باید به بالای ۳ درصد می رسید.

در همین حال، ماکسیم دارمیت، مدیر گروه اقتصادی موسسه فیچ با انتشار بیانیه ای تکمیلی تصریح کرد که شوک اقتصادی ناشی از شیوع ویروس کرونا به دلیل افزایش بیکاری در درازمدت، افت ساعات کار، کاهش سرمایه گذاری و انباشت سرمایه، آسیب های پایداری به بخش تولید و عرضه اقتصاد جهان وارد خواهد کرد. البته موسسه فیچ خاطر نشان کرده که شدت شیوع ویروس کرونا و موفقیت عملی بسته های احیای اقتصادی دولت ها و بانک های مرکزی می تواند نتایج این پیش بینی را به طور مثبت و منفی تغییر دهد.^۱

تورم

بر اساس مطالعات سازمان ملل متحد، پیش از شیوع ویروس کرونا، در اقتصادهای توسعه یافته انتظار می رفت همچنان روند کاهشی تورم ادامه یابد. بر اساس یافته های این سازمان، در کشورهای در حال توسعه، میانگین تورم در سال ۲۰۱۹ با پایداری همراه بود. اما با شیوع ویروس کرونا و دامنه دار شدن و تشدید نگرانی ها از شیوع این بیماری، عقیده اقتصاددانان بر این است که بی ثباتی ها افزایش یابد و به اقتصاد جهانی آسیب جدی وارد شود.

آمارها نشان می دهد که پس از شیوع بیماری کرونا، تورم نیز افزایش یافته، به گونه ای که متوسط تورم در اقتصادهای پیشرفته که در پایان سال ۲۰۱۹ حدود ۱/۳ درصد کاهش داشت، از آوریل ۲۰۲۰ به ۰/۴ درصد (نسبت به سال گذشته) رسید و در اقتصادهای نوظهور که نرخ تورم در پایان سال ۲۰۱۹ حدود ۱/۲ درصد کاهش یافته بود، در آوریل ۲۰۲۰ به ۴/۲ درصد رسید. همچنین رشد قیمت مصرف کننده که در اقتصادهای پیشرفته از ۱/۴ درصد در سال ۲۰۱۹ به ۰/۳

^۱-آفتاب نیوز، وضعیت اقتصاد جهان پس از کرونا، ۱۵ آذر ۹۹

درصد در سال ۲۰۰ رسیده، در سال ۲۰۲۱ به ۱/۱ درصد خواهد رسید. این رقم برای اقتصادهای در حال توسعه از ۴/۴ درصد در سال ۲۰۲۰ به ۵/۴ درصد در سال ۲۰۲۱ تغییر خواهد یافت. در ایران، رشد قیمت مصرف کننده در سالهای ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ترتیب ۳۴/۲ و ۳۳/۵ درصد خواهد بود^۱. هر چند در نگاه اول این کاهش قیمت‌ها برای مصرف کنندگان اتفاقی مثبت به نظر می‌رسد، اما کاهش شدید قیمت‌ها می‌تواند به ضرر کل اقتصاد باشد، زیرا خانوارها به دلیل انتظار کاهش بیشتر قیمت‌ها خرید خود را کاهش می‌دهند و شرکت‌ها نیز به دلیل کم شدن فرصت‌های سودآوری، سرمایه‌گذاری‌هایشان را به تعویق می‌اندازند. در این شرایط ممکن است دولت‌ها با تزریق پول بدون پشتوانه به اقتصاد موجب تورم و از بین رفتن ارزش پول رایج خود شوند.

جدول ۳- رشد قیمت مصرف کننده (درصد)

شرح	۲۰۱۹ (تحقق یافته)	۲۰۲۰ (برآورد شده)	۲۰۲۱ (پیش بینی شده)
اقتصادهای پیشرفته	۱/۴	۰/۳	۱,۱
اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه	۵/۱	۴/۴	۴/۵
ایران	۴۱/۱	۳۴/۲	۳۳/۵

ماخذ: صندوق بین المللی پول، آوریل و ژوئن ۲۰۲۰

در این شرایط توجه به این نکته ضروری است که دولت‌ها در صورت تزریق پول بدون پشتوانه به اقتصادها موجب تورم و از بین رفتن ارزش پول رایج خود خواهند شد. کشورها با تزریق پول بدون پشتوانه به اقتصاد خود برای مقابله با تبعات ناشی از شیوع ویروس کرونا، اعتماد به ارزشها را به خطر می‌اندازند. انجام دادن «هرکاری که لازم باشد» به منظور نجات اقتصاد جهانی از بیماری همه گیر کرونا هزینه‌های زیادی را در بر خواهد داشت^۲.

چشم انداز تورم در ایران

بر اساس گزارش سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۹، ایران با تورم بالای ۳۰ درصد روبرو بود. بر اساس پیش بینی این سازمان، نرخ تورم برآورد شده ایران در سال ۲۰۲۰ به میزان ۳۲,۴٪ و در سال ۲۰۲۱ برابر با ۲۷,۸٪ خواهد بود. عدم تناسب حجم نقدینگی موجود در کشور و روند فزاینده آن حداقل به میزان ۲۰٪ در سال ۹۹ با رشد تولید ناخالص ملی کشور که بنا بر اعلام بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول بین ۳,۵٪ و ۷,۵٪ پیش بینی شده است، احتمال تورمی به میزان ۴۰٪ را به وجود خواهد آورد. (بلومبرگ). این در حالی است که طبق برآورد صندوق بین المللی پول، نرخ تورم که سال گذشته رکود ۴۱,۱٪ را به ثبت رساند، در دو سال آینده روندی نزولی خواهد داشت^۳. (جدول شماره ۴)

جدول ۴- نرخ تورم ایران (درصد)

کشور	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱
ایران	۴۱,۱	۳۴,۲	۳۳,۵

منبع: صندوق بین المللی پول (می، ۲۰۲۰)

بازار کار

بازار جهانی تحت تاثیر بیماری کرونا به شدت آسیب دیده است، به گونه‌ای که در مجموع، در فصل نخست سال ۲۰۲۰، ساعات کاری در سطح جهان ۴/۵ درصد کاهش یافته که این مقدار معادل از دست رفتن ۱۳۰ میلیون شغل تمام وقت، با فرض یک هفته کاری ۴۸ ساعته در فصل پایانی سال ۲۰۱۹ است. بر اساس اعلام سازمان بین المللی کار، از هر ۵ نفر

^۱- پژوهشکده اندیشه تدبیر، چشم انداز اقتصادی جهان در دوره پس از کرونا از نگاه صندوق بین المللی پول، آذر ۹۹

^۱- گزارش چشم انداز اقتصاد جهان پیش و پس از ویروس کرونا، پژوهشکده امور اقتصاد و دارایی، خرداد ۹۹

^۲- گزارش چشم انداز اقتصاد جهان پیش و پس از ویروس کرونا، پژوهشکده امور اقتصاد و دارایی، خرداد ۹۹

بیش از ۴ تن، یعنی ۸۱ درصد از نیروی کار ۳/۳ میلیارد نفری جهان در حال حاضر به صورت کتملا تعطیل یا نیم تعطیل درآمد است.^۱

جدول ۵- درصد کاهش مجموع ساعات کاری در سطح جهان بر حسب منطقه و گروه درآمدی (در مقایسه با فصل پایانی ۲۰۱۹)

شرح	فصل اول ۲۰۲۰	فصل دوم ۲۰۲۰
جهان	۴/۵	۱۰/۵
آفریقا	۱/۵	۹/۶
آمریکا	۱/۳	۱۲/۴
کشورهای عربی	۱/۸	۱۰/۳
آسیا و اقیانوسیه	۶/۵	۱۰
اروپا و آسیای میانه	۱/۹	۱۱/۸
کشورهای کم درآمد	۱/۶	۸/۸
کشورهای با درآمد متوسط رو به پایین	۱/۹	۱۲/۵
کشورهای با درآمد متوسط رو به بالا	۸/۶	۸/۷
کشورهای با درآمد بالا	۱/۶	۱۱/۶

ماخذ: صندوق بین المللی پول

بر اساس تحلیل صندوق بین المللی پول، هر چند افزایش نهایی نرخ بیکاری در سال ۲۰۲۰ به چگونگی عملکرد اقتصاد جهان در زمینه حفظ شغل های موجود و افزایش تقاضای نیروی کار در دوره پس از کرونا بستگی دارد، اما بر اساس پیش بینی این صندوق، نرخ بیکاری در کشورهای اروپای پیشرفته، در سال های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ترتیب ۹/۲ و ۷/۹ در صد خواهد بود. در ایالات متحده آمریکا، نرخ بیکاری در سال ۲۰۲۰ به ۱۰/۴ در صد و در سال ۲۰۲۱ به ۹/۱ در صد خواهد رسید. بر اساس برآورد صندوق بین المللی پول نرخ بیکاری در ایران در سال ۲۰۲۰ به ۱۶/۳ در صد و در سال ۲۰۲۱ به ۱۶/۷ درصد افزایش خواهد یافت.^۲

جدول ۶- نرخ بیکاری در ایران (درصد)

کشور	۲۰۱۹ (تحقق یافته)	۲۰۲۰ (برآورد شده)	۲۰۲۱ (پیش بینی شده)
ایران	۱۳/۶	۱۳/۳	۱۶/۷

ماخذ: صندوق بین المللی پول، آوریل ۲۰۲۰

علاوه بر این، در کشورهای کم درآمد و با درآمد متوسط، حدود ۵۰ تا ۹۰ درصد مشاغل، غیررسمی هستند. افراد مشغول در مشاغل غیررسمی از مزایایی مانند بیمه درمانی، بیمه بیکاری و مرخصی با حقوق برخوردار نیستند. این افراد برای هزینه های روزمره زندگی نیازمند کار روزانه هستند. بنابراین، تعطیلی مشاغل موجب می شود زندگی روزمره این گروه از افراد در معرض تهدید و خطر جدی قرار بگیرد.

سیاست های پولی و مالی

مطالعات سازمان ملل متحد پیش از شیوع ویروس کرونا حاکی از آن است که اعتماد بیش از حد به سیاست پولی تنها برای احیای رشد کافی نیست. این امر مستلزم هزینه های قابل توجهی از جمله تشدید خطرات ثبات مالی است. بر این اساس، پایین بودن نرخ بهره جهانی و شرایط نقدینگی به کاهش ارزش ریسک ها، افزایش قیمت دارایی ها و ترغیب به افزایش بدهی جهانی منجر شد. با شیوع ویروس کرونا بانک های مرکزی از طریق عملیات بازار باز، گسترش وام های طولانی مدت و اقدام های دیگر از این قبیل باید حمایت ها را آغاز کنند. تسهیل پولی، ضمن کاهش هزینه های وام گرفتن

^۱ - پژوهشکده تدبیر، چشم انداز اقتصادی جهان در دوره پس از کرونا از نگاه صندوق بین المللی پول، آذر ۹۹

^۲ - گزارش چشم انداز اقتصاد جهان پیش و پس از ویروس کرونا، پژوهشکده امور اقتصاد و دارایی، خرداد ۹۹

برای خانوار، از تقاضا حمایت می‌کند. عدم قطعیت مربوط به شیوع ویروس کرونا در بسیاری از کشورها با کاهش قابل توجهی در نرخ بهره در هر دو اقتصاد پیشرفته و در حال ظهور پیش‌بینی می‌شود.

بر اساس یافته‌های گزارش سازمان ملل پیش از شیوع ویروس کرونا در مواجهه با سیاست‌های پولی پراکنده، اجرای سیاست‌های مالی برای مقابله با کندی اقتصاد، نقش موثرتری ایفا می‌کند. در شرایط فعلی، نیز سیاست‌های پولی به تنهایی قادر به مقابله با اثرات منفی ویروس کرونا در فعالیتهای اقتصادی نیستند. حمایت از اقتصاد در چنین شرایطی باید به شکل مستقیم و از طریق کمک مالی به افراد آسیب دیده و شرکت‌ها انجام شود. در این راستا، کاهش نرخ بهره فرصتی را برای استفاده از سیاست‌های مالی برای تقویت تقاضای کوتاه مدت، از جمله هزینه‌های موقتی برای کاهش تاثیر شیوع ویروس کرونا بر گروه‌ها و مشاغل آسیب‌پذیر در جامعه فراهم می‌کند.

از سوی دیگر پیش‌بینی‌های صندوق بین‌المللی پول نشان می‌دهد، با فرض اینکه بانک‌های مرکزی رویه‌های کنونی خود را حفظ کنند، کسری مالی و نسبت بدهی و کسری مالی قابل ملاحظه، در موارد بسیاری موجب محدود شدن فضای تحریک مالی خواهد شد. با شیوع بیماری کرونا، سیاست پولی بانک‌های مرکزی این شد که بکوشند با فراهم کردن نقدینگی لازم از عملکرد بازار حمایت کنند و فشار بودجه را کاهش دهند. همچنین سعی کردند از بانک‌ها پشتیبانی نقدی کنند. در این شرایط، پرداخت وام به بانک‌ها حیاتی به نظر می‌آید. بانک‌ها باید این وام‌ها را در اختیار شرکت‌هایی قرار دهند که دارای مشکلات اقتصادی هستند. به توصیه صندوق بین‌المللی پول، بانک‌های مرکزی باید از این طریق عملیات بازار باز، گسترش وام‌های طولانی مدت و اقدام‌هایی دیگر از این قبیل، از شرکت‌ها و بنگاه‌ها حمایت کنند. تسهیل سیاست پولی ضمن اینکه هزینه‌هایی دریافت وام خانوارها را کاهش می‌دهد، از تقاضا حمایت و موجب اعتماد به نفس می‌شود. به پیشنهاد صندوق بین‌المللی پول برای مقابله با آثار اقتصادی کرونا، اعطای تسهیلات اعتباری فوری و استفاده از سایر ابزارهای تامین مالی فوری می‌توانند به عنوان روش‌های تامین مالی سریع مورد استفاده قرار بگیرند.

در کشورهایی که فضای مالی محدود دارند، در صورت تحقق خطرات نزولی برای رفع رکودهای غیرقابل پیش‌بینی، باید تسهیل سیاست مالی بیشتری در نظر گرفته شود. اقدام‌های مالی می‌توانند رشد نابرابری را در یک کشور کاهش دهند و از رشد اقتصادی فراگیرتر حمایت کنند. به طور معمول سیاست‌های توزیع مجدد با تقویت سیستم‌های مالیاتی و کاهش فرار مالیاتی و اصلاح امور مالیاتی ممکن می‌شود. به طور کلی از آنجا که در شرایط کنونی در بسیاری از کشورها امکان تسهیل سیاست‌های مالی و پولی برای جبران کندی اقتصاد جهانی محدود است، کارایی در سیاست‌گذاری می‌تواند نقش بسیار مهمی در کنترل اوضاع داشته باشد. برخی از سیاست‌های پولی، اعتباری و مالی اقتصادهای پیشرفته دنیا در پاسخ به بحران کرونا عبارت‌اند از:

تعویق پرداخت‌های مالیاتی بنگاه‌های متأثر از بحران	سیاست فعال اعتباری و اعطای خط اعتباری به بنگاه‌ها به منظور جلوگیری از تشدید بحران	سیاست پولی انبساطی، شامل خرید اوراق دولتی توسط بانک مرکزی	حمایت مستقیم از خانوارها، کارکنان و بنگاه‌های کوچک و متوسط متأثر از بحران کرونا	بسته مالی دو تریلیون دلاری که برابر با حدود ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی آمریکا است
---	---	---	---	--

تجارت جهانی

در زمینه تجارت نیز برآورد می‌شود رشد تجارت جهانی در سال جاری به حدود ۱۱/۹- برسد که نشان دهنده تقاضای پایین برای کالاها و خدمات از جمله گردشگری است. البته پیش‌بینی می‌شود، با افزایش تدریجی تقاضای مصرف داخلی در سال آینده، رشد تجارت به ۸ درصد افزایش یابد.^۱

جدول ۷- حجم تجارت جهانی

^۱ - پژوهشکده تدبیر، چشم انداز اقتصادی جهان در دوره پس از کرونا از نگاه صندوق بین‌المللی پول، آذر ۹۹

شرح	۲۰۱۹ (تحقق یافته)	۲۰۲۰ (برآورد شده)	۲۰۲۱ (پیش بینی شده)
جهان	۰/۹	-۱۱/۹	۰/۸
اقتصادهای پیشرفته	۱/۵	-۱۳/۴	۷/۲
اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه	۰/۱	-۹/۴	۹/۴

ماخذ: صندوق بین المللی پول، ژوئن ۲۰۲۰

برآوردهای پیشین صندوق بین المللی پول نشان می دهد تجارت خارجی ایران در سال ۲۰۲۰، ۱۶ میلیارد دلار کاهش خواهد یافت و به ۷۰ میلیارد دلار خواهد رسید. شیوع بیماری کرونا صادرات ایران را به کشورهای همسایه محدود کرده است. تراز حساب جاری ایران از ۰/۱- درصد در سال ۲۰۱۹ به ۴/۱- در سال ۲۰۲۰ خواهد رسید.

جدول ۸- پیش بینی چشم انداز وضعیت تجارت جهانی پس از شیوع ویروس کرونا

۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	
۸,۴	-۱۱	۰,۹	میزان تجارت جهانی (کالاها و خدمات)
۷,۵	-۱۱/۵	۱,۵	واردات اقتصادهای پیشرفته
۹,۱	-۸/۲	-۰/۸	بازارهای نوظهور و اقتصادهای در حال توسعه
۷,۴	-۱۲,۸	۱,۲	صادرات اقتصادهای پیشرفته
۱۱	-۹,۶	۰/۸	بازارهای نوظهور و اقتصادهای در حال توسعه

منبع: صندوق بین المللی پول، آوریل ۲۰۲۰

خلاصه چشم انداز تجارت جهانی پیش و پس از شیوع ویروس کرونا در جدول ۹ نشان داده است. بر این اساس پیش از شیوع ویروس کرونا سازمان ملل در سال ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ رشد اندکی در تجارت جهانی در سال ۲۰۲۰ و افزایش رشد را در سال ۲۰۲۱ پیش بینی نموده است.

جدول ۹- مقایسه وضعیت چشم انداز تجارت جهانی پیش و پس از شیوع ویروس کرونا

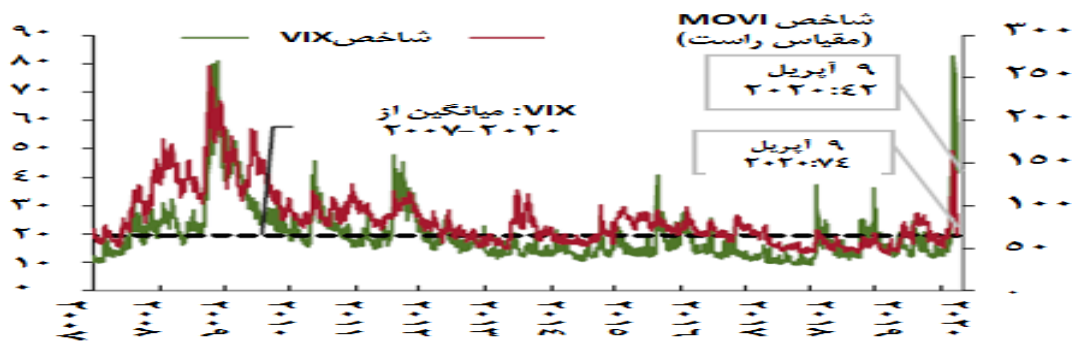
پس از شیوع ویروس کرونا			پیش از شیوع ویروس کرونا			
۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	
۸,۴	-۱۱	۰,۹	۳,۲	۲,۳	۰,۳	میزان تجارت جهانی

منبع: سازمان ملل و صندوق بین المللی پول (۲۰۲۰)

جریان های مالی جهانی

مطالعات سازمان ملل پیش از شیوع ویروس کرونا نشان می دهد که با تغییر سریع سیاست های تجاری در سال ۲۰۱۹، بازارهای مالی جهانی بخش هایی از نوسانات شدید را تجربه کردند. بر طبق گزارش این سازمان، در سال ۲۰۱۹، جریان خالص سرمایه به سمت اقتصادهای نوظهور کاملاً پایدار بود و ورود سرمایه به اقتصادهای نوظهور در بحران ها به دلیل چشم انداز رشد ضعیف، افزایش بدهی یا عدم اطمینان سیاسی بالا کاهش چشمگیری داشت. همچنین جریان های پرتفوی در اقتصادهای نوظهور در سال ۲۰۱۹ بهبود یافت. بر طبق گزارش صندوق بین المللی پول، پس از شیوع ویروس کرونا بازارهای سهام سرمایه بیشترین سقوط در تاریخ را با افت ۲۰ درصدی S&P 500 از زمان اوج خود تجربه کردند و قیمت دارایی به بیش از آنچه در سال ۲۰۰۸-۲۰۰۹ رسیده بود، کاهش یافته است. (نمودار ۱)

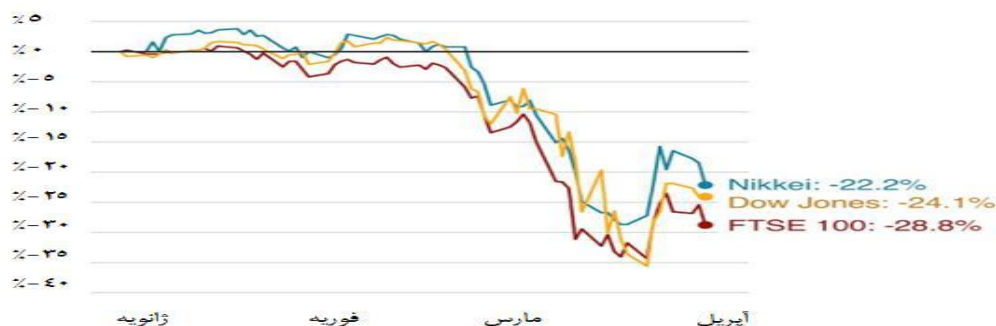
نمودار ۱- شاخص های نوسانات (پس از شیوع ویروس کرونا)

منبع: امور مالی بلومبرگ و محاسبات کارکنان صندوق بین المللی پول (۲۰۲۰)

بازارهای سرمایه در دنیا نسبت به تبعات شیوع گسترده ویروس کرونا به شدت واکنش نشان دادند. از این رو، شاخص‌های بورس جهان، بدترین عملکرد را از زمان بحران مالی ۲۰۰۸ به ثبت رساندند. شرایط حاضر یکی از سخت‌ترین بحران‌هایی است که طی چند دهه گذشته تجربه شده است. بر اساس پیش‌بینی صندوق بین المللی پول، انتظار می‌رود شرایط سخت اقتصادی در بازارهای سرمایه اقتصادهای پیشرفته و نوظهور برای نیمه اول سال ۲۰۲۰ همچنان پابرجا بماند. مطابق با پیش‌بینی مسیر همه‌گیری، برآورد می‌شود شرایط مالی در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ بهبود یابد. (نمودار ۲) در این راستا، بورس آمریکا در مدت همه‌گیری شیوع کرونا یکی از تاریخی‌ترین افت‌های خود را تجربه کرده است.

نمودار ۲- اثر ویروس کرونا بر بازارهای بورس از زمان شروع شیوع ویروس کرونا

در اوایل ماه مارس سال ۲۰۲۰، عدم موفقیت کشورهای اوپک در توافق برای کاهش تولید، جهت حفظ پایداری قیمت نفت در مقابل کاهش تقاضای جهانی، باعث بیشترین سقوط در قیمت‌ها شد. بر اساس پیش‌بینی این صندوق انتظار می‌رود با توجه به شرایط سخت اقتصادی برای اقتصادهای پیشرفته و نوظهور، بازار برای نیمه اول سال ۲۰۲۰ همچنان پابرجا بماند.

چشم‌انداز اقتصاد جهانی در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱

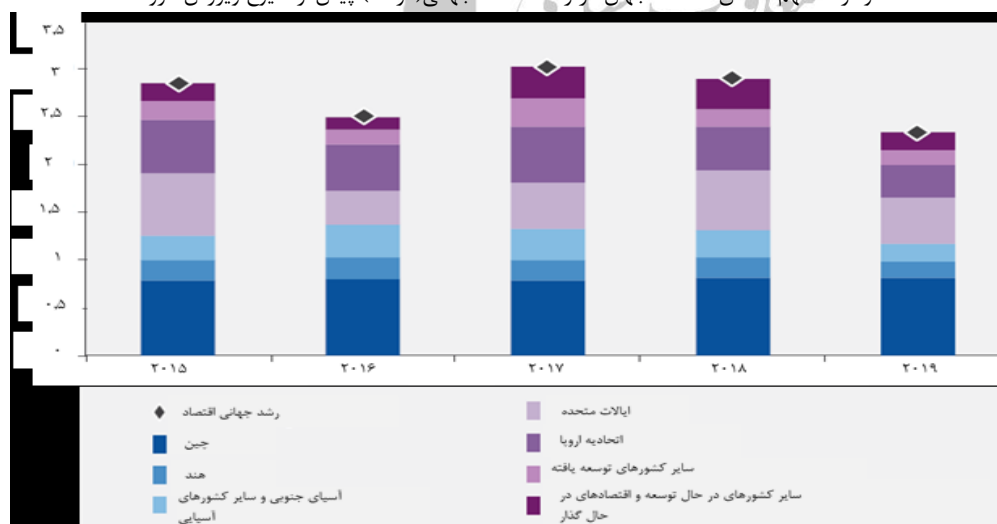
در فضای کنونی که همراه با تنش‌های تجاری و نا اطمینانی‌های سیاسی است، گسترش همه‌گیری ویروس کرونا، شرایط خاصی بر جهان حکم‌فرما کرده است. در این شرایط چشم‌انداز رشد اقتصاد جهانی بسیار مبهم می‌باشد. این امر بدون شک، چالشی اساسی در مسیر ریشه‌کنی فقر، افزایش استانداردهای زندگی و خلق فرصت‌های شغلی جدید می‌باشد. با توجه به اهمیت این موضوع، تلاش کردیم ابتدا به برآورد رشد اقتصادی سازمان ملل پیش از شیوع ویروس کرونا پرداخته می‌گردد، سپس پیش‌بینی تعدادی از مؤسسات معتبر بین‌المللی مانند سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، مرکز مطالعاتی مکنزی و صندوق بین‌المللی پول از اثرات اقتصادی کرونا را بررسی کنیم:

بر اساس گزارش سازمان ملل از اواسط سال ۲۰۱۸، نرخ رشد اقتصادی در بین کشورهای توسعه یافته کاهش قابل ملاحظه‌ای داشته است. این سازمان پیش از شیوع ویروس کرونا کاهش بیشتر نرخ رشد در سال ۲۰۲۰ را در ایالات متحده، با وجود کاهش در نرخ وجوه فدرال پیش‌بینی کرده بود. در اروپا نیز انتظار می‌رفت میانگین نرخ رشد در دوره

چشم‌انداز نسبتاً پایین باشد. رشد ژاپن نیز به دلیل افزایش مالیات بر مصرف، کاهش دستمزد حقیقی و همچنین تنزل صادرات به بازار شرق آسیا چشم‌انداز کاهشی را نشان می‌داد. با توجه به این گزارش، پیش‌بینی‌های نرخ رشد در اقتصادهای در حال توسعه و در حال گذار، نسبت به برآوردهای قبلی با کاهش مواجه بود.

در نمودار ۳ سهم مناطق مختلف جهان و برخی کشورها در رشد جهانی اقتصادی پیش از شیوع ویروس کرونا ارائه شده است. با توجه به این نمودار، در جنوب آسیا انتظار می‌رفت نرخ رشد با وجود کاهش شدید در سال ۲۰۱۹، در سال ۲۰۲۰ با بهبود مواجه باشد. در هند نیز انتظار بر افزایش فعالیت‌های اقتصادی در نتیجه سیاست تسهیل اعتباری و محرک‌های مالی بود. در آفریقا، غرب آسیا، آمریکای لاتین و کارائیب کاهش نرخ رشد پیش‌بینی شده بود. در اقتصادهای در حال گذار نیز برآورد شده بود که با کاهش قیمت مواد اولیه و رکود کشورهای بزرگ، فعالیت اقتصادی روند کاهشی را طی نمایند. با وجود اینکه انتظار می‌رفت میانگین نرخ رشد آفریقا طی دوره چشم‌انداز افزایشی باشد، اما مطالعات، بیانگر ناکافی بودن این رشد برای رویارویی با چالش‌های توسعه‌ای به ویژه در غرب، مرکز و جنوب این منطقه بود. در این خصوص می‌بایست اصلاحات ساختاری و افزایش تنوع اقتصادی در میان مدت در نظر گرفته می‌شد. در غرب آسیا به دلیل افزایش تقاضا، بهبود نسبی در سال ۲۰۲۰ انتظار می‌رفت. با این وجود پیش‌بینی می‌شد این منطقه با کاهش قیمت نفت و تنش‌های ژئوپلیتیکی روبرو باشد.

نمودار ۳ سهم مناطق مختلف جهان در رشد اقتصاد جهانی (درصد) پیش از شیوع ویروس کرونا

منبع: UN DESA

بر اساس گزارش سازمان ملل متحد پیش از شیوع ویروس کرونا پیش‌بینی شده بود که در آمریکای لاتین و کارائیب با بدتر شدن شرایط داخلی و جهانی، همچنان رکود مزمز اقتصادی حاکم باشد. در افق چشم‌انداز، بهبود آهسته ولی ناموزونی ناشی از سیاست پولی انبساطی و افزایش سطح اطمینان کسب و کار در برخی اقتصادهای بزرگ مثل برزیل و مکزیک مشاهده شده بود. با این وجود برآوردها حاکی از این بود که این منطقه با ریسک‌های بسیاری با توجه به محدودیت فضای سیاستی روبرو باشد. در بین اقتصادهای در حال گذار، انتظار می‌رفت نرخ رشد میانگین در مشترک المنافع ایالات مستقل و گرجستان افزایش ملایمی ناشی از سیاست‌های مالی انبساطی (افزایش سطح مخارج) در فدراسیون روسیه و سایر صادرکنندگان انرژی داشته باشد. در کشورهای کمتر توسعه یافته پیش‌بینی‌ها حاکی از افزایش نسبی رشد در افق چشم‌انداز اقتصاد جهان بود. پس از افزایش ۴٫۳ درصدی فعالیت‌های اقتصادی طی ۵ سال گذشته، نرخ رشد مورد انتظار در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ترتیب برابر با ۵٫۱ درصد و ۵٫۴ درصد برآورد شده بود که رشد تقاضا در بسیاری از کشورها شامل برخی اقتصادهای بزرگ دلیل اصلی این افزایش بود. سازمان ملل پیش از شیوع

ویروس کرونا، پیش‌بینی کرده بود که بیش از یک سوم این کشورها در سال ۲۰۲۰ در مقایسه یا دوره قبل، رشد کمتری داشته باشند.

همان که در نمودار ۳ مشاهده شد، پیش از شیوع ویروس کرونا، نرخ رشد جهانی اقتصاد توسط سازمان ملل در سال ۲۰۱۹ معادل با ۲,۳ درصد برآورد شده که پایین‌ترین رشد پس از بحران مالی سال ۲۰۰۷ محسوب می‌شود. همچنین میانگین نرخ رشد ناخالص جهانی با افزایش اندکی طی سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ترتیب ۲,۵ درصد و ۲,۷ درصد و نرخ رشد درآمد سرانه انتظاری که در سال ۲۰۲۰ برابر با ۱,۵ درصد تعیین شده بود، در سال بعد، ۱,۷ درصد پیش‌بینی شده است.

در شرایط فعلی به دلیل شیوع ویروس کرونا جهان وارد مرحله رکود اقتصادی شده است (صندوق بین‌المللی پول ۲۰۲۰) شوک ناشی از کرونا، بخش‌های مختلف اقتصاد را هم با شوک عرضه و هم با شوک تقاضا مواجه ساخته است. شوک سمت عرضه، در زنجیره تأمین جهانی، اختلال ایجاد نموده و در سمت تقاضا، ترکیب کاهش درآمد و ترس از همه‌گیری ویروس، منجر به کاهش مخارج بخش خصوصی شده است. بر این اساس و با توجه به اهمیت موضوع، تعدادی از مؤسسات معتبر بین‌المللی مانند سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، مرکز مطالعاتی مکنزی و صندوق بین‌المللی پول برآوردهای خود از اثرات اقتصادی کرونا بر رشد اقتصاد جهان را ارائه کرده‌اند:

*سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) پیش‌بینی کرده است که چنانچه گسترش ویروس کرونا در بقیه جهان در حد چین گسترده نیابد، رشد اقتصادی جهان در سال ۲۰۲۰ نسبت به پیش‌بینی‌های قبلی نیم درصد کاهش یابد و به ۴,۲ درصد برسد. اما اگر گسترش ویروس در بقیه نقاط هم شدید باشد، رشد اقتصادی جهان می‌تواند تا یک و نیم درصد کاهش یابد.

*مرکز مطالعاتی مکنزی در ۳ آوریل ۲۰۲۰، مطالعه‌ای در مورد شیوع ویروس کرونا در دنیا و تبعات اقتصادی آن تهیه شده است. این گزارش در دو سناریو خوش بینانه (بازسازی اقتصاد دنیا از فصل اول ۲۰۲۱) و بدبینانه (بازسازی اقتصاد دنیا از فصل چهارم ۲۰۲۰) تهیه شده است. بر مبنای سناریوی خوش بینانه انتظار می‌رود اکثر کشورها تا فصل دوم سال ۲۰۲۰ با کاهش در تولید ناخالص داخلی مواجه شوند که مانند دوره جنگ جهانی دوم بی سابقه خواهد بود. در جدول ۱۰ نتایج بر مبنای این سناریو ارائه شده است:

جدول ۱۰- پیش‌بینی مکنزی از رشد اقتصادی بر مبنای سناریوی خوش بینانه پس از شیوع ویروس کرونا

کشور	فصل دوم ۲۰۲۰ نسبت به فصل چهارم (درصد)	رشد اقتصادی ۲۰۲۰ (درصد)	تاریخ بازگشت اقتصاد به حالت قبل از شیوع ویروس کرونا
چین	۳,۵	۰,۵	فصلی چهارم ۲۰۲۰
آمریکا	۸	۲,۴	فصلی چهارم ۲۰۲۰
جهان	۵,۳	۱,۸	فصل اول ۲۰۲۰
منطقه یورو	۱۰,۱	۴,۷	فصل دوم ۲۰۲۱

منبع: گزارش مکنزی

بر مبنای سناریو بدبینانه در بیشتر کشورها بیش از دو سال طول می‌کشد تا تولید ناخالص داخلی به سطح قبل از شیوع ویروس کرونا برسد. نتایج بر مبنای این سناریو به صورت جدول شماره ۱۱ ارائه شده است:

جدول ۱۱- پیش‌بینی مکنزی از رشد اقتصادی بر مبنای سناریوی بدبینانه پس از شیوع ویروس کرونا

گروه کشور	تغییرات رشد اقتصادی از فصل دوم ۲۰۲۰ نسبت به رشد اقتصادی ۲۰۲۰ (درصد)	تاریخ بازگشت اقتصاد به حالت قبل از شیوع ویروس کرونا
چین	۴,۲	فصل دوم ۲۰۲۱
آمریکا	۱۱,۱	فصل دوم ۲۰۲۴
جهان	۷,۲	فصل چهارم ۲۰۲۲
منطقه یورو	۱۳,۲	فصل چهارم ۲۰۲۴

منبع: گزارش مکنزی

با توجه به برآورد صندوق بین المللی پول، اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۰ عمیق ترین رکود اقتصادی خود را از زمان رکود بزرگ ۱۹۳۰ تجربه خواهد کرد و نرخ رشد جهانی به ۳- درصد در سال ۲۰۲۰ (بسیار بدتر از بحران مالی ۲۰۰۹-۲۰۰۸) خواهد رسید که تحت تأثیر ویروس کرونا نسبت به پیش‌بینی‌های ماه‌های اکتبر ۲۰۱۹ و ژانویه ۲۰۲۰ چشم انداز اقتصاد جهان بیش از ۶ درصد کاهش داشته است. رشد در گروه اقتصادهای پیشرفته که در آن چندین اقتصاد شیوع گسترده ای را تجربه می‌کنند و اقدامات محدودیتی را اعمال می‌کنند. در سال ۲۰۲۰، ۶,۱ درصد و در گروه اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور ۱- درصد پیش بینی شده است. (جدول ۱۲). رشد اقتصادی چین نیز در سال ۲۰۲۰، ۱/۲ درصد برآورد شده است. در یک سناریوی پایه که فرض می‌کند همه‌گیری ویروس کرونا در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ از بین می‌رود و تلاش‌های مهار آن می‌تواند به تدریج ادامه یابد، پیش‌بینی می‌شود اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۱، ۵,۸ درصد رشد یابد و فعالیت اقتصادی از طریق سیاست‌های حمایتی با پیشرفت همراه باشد.

جدول ۱۲- بررسی اجمالی پیش‌بینی چشم انداز اقتصادی جهانی پس از شیوع ویروس کرونا

کشورها	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱
چشم انداز اقتصاد جهان	۲,۹	-۳	۵,۸
اقتصادهای پیشرفته	۱,۷	-۶,۱	۴,۵
ایالات متحده	۲,۳	-۶,۹	۴,۷
اقتصادهای در حال توسعه و نوظهور	۳,۷	-۱	۶,۶
چین	۶,۱	۱,۲	۹,۲

منبع: صندوق بین المللی پول، آوریل ۲۰۲۰

کارشناسان صندوق بین المللی پول بر خلاف شکل‌گیری پدیده L^۱ برای رکود بزرگ ۱۹۳۰ و بحران جهانی اقتصاد در سال ۲۰۰۸، شوک کرونا به اقتصاد جهانی را کوتاه مدت قلمداد نموده‌اند. پدیده V^۲ این را تصدیق می‌کند. (نمودار ۲).

۱ - منظور پدیده ای است که ایجاد شده است و تمام جهان را درگیر می‌کند. این پدیده رکود بزرگ ۱۹۳۰ و بحران جهانی اقتصاد در سال ۲۰۰۸ را حکایت می‌کند.
 ۲ - منظور از پدیده V کاهش و سپس برگشت به وضعیت قبلی است. در اینجا مقصود باز بودن پنجره های امید برای خروج سریع و کوتاه مدت اقتصاد جهان از مهلکه کرونا می‌باشد.

نمودار ۴- پیش بینی ریکواری ۷ شکل برای اقتصاد جهان در پسا کرونا

با توجه به مطالب فوق، به طور اجمالی مقایسه‌ای از پیش‌بینی‌های انجام شده توسط سازمان ملل (پیش از شیوع کرونا) و برآوردهای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و صندوق بین‌المللی پول (پس از شیوع کرونا) در جدول ۱۳ صورت گرفته است. نتایج برآوردها نشان دهنده کاهش نرخ رشد جهان در سال ۲۰۲۰ از ۲٫۵ درصد بر اساس پیش‌بینی سازمان ملل به ۱٫۵ درصد بر طبق پیش‌بینی سازمان همکاری و توسعه و ۳- درصد بر طبق صندوق بین‌المللی می‌باشد.

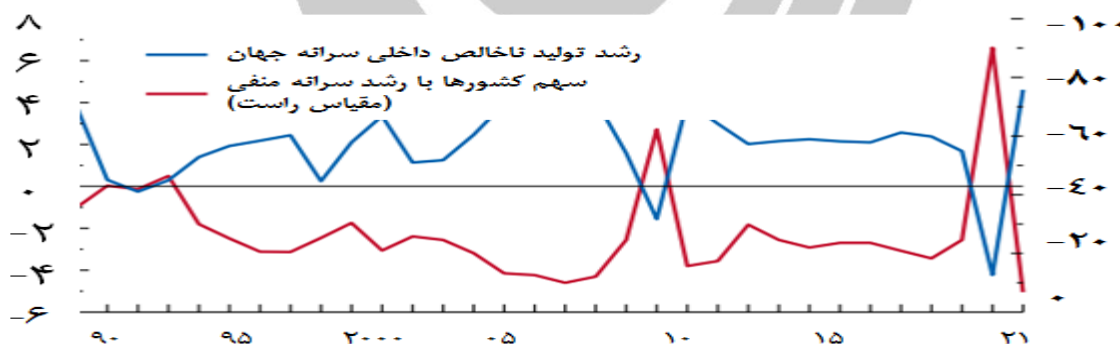
جدول ۱۳- مقایسه چشم انداز رشد جهانی پیش و پس از شیوع ویروس کرونا

چشم انداز رشد اقتصاد جهان	سازمان ملل (پیش از شیوع ویروس کرونا)			سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (پس از شیوع ویروس کرونا)			صندوق بین‌المللی پول (پس از شیوع ویروس کرونا)		
	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹	۲۰۲۱	۲۰۲۰	۲۰۱۹
	۲٫۷	۲٫۵	۲٫۳	-	۱٫۵	-	۵٫۸	-۳	۲٫۹

منبع: OECD, IMF, UN

صندوق بین‌المللی پول همچنین پیش‌بینی کرده است که بخش بزرگی از کشورها رشد تولید ناخالص داخلی را در سال ۲۰۲۰ به زمان بحران مالی ۲۰۰۹ تجربه خواهند کرد. (نمودار ۵)

نمودار ۵- رشد جهانی تولید ناخالص داخلی سرانه در سال ۲۰۲۰ پس از شیوع ویروس کرونا

منبع: صندوق بین‌المللی پول آپریل ۲۰۲۰

چشم انداز رشد اقتصادی ایران

در زمینه چشم انداز اقتصاد ایران در سال ۲۰۲۰ با شیوع ویروس کرونا می‌توان گفت تشدید حلقه تحریم‌های آمریکا و تهدید منابع ارزی کشور، تداوم کاهش قیمت نفت، مشتقات نفتی و محصولات پتروشیمی به دلیل رکود جهانی، زبان

های اقتصادی ناشی از شیوع کرونا، کاهش تقاضای جهانی محصولات معدنی و افت بهای فلزات جهانی، رکود شدید تولید و کاهش سطح تقاضای مصرفی اقتصاد داخلی کشور به دلیل کاهش قدرت خرید مردم، افزایش هزینه‌های دولت ناشی از مجموع وقایع اخیر شیوع ویروس کرونا و پیامدهای ناخوشایند اقتصادی آن مجموعه اقداماتی مانند سیاست‌هایی هدفمند برای پشتیبانی از اقشار کم درآمد جامعه و فعالان اقتصادی زیان دیده، افزایش سرمایه‌گذاری برای تقویت تقاضای کل با اتکا به بازار سرمایه، تقویت ظرفیت اعتبار دهی بانک‌ها، توجه به محدودیت‌های ارزی کشور به دلیل کاهش قیمت نفت و کاهش شدید و کم سابقه شاخص بورس‌های بین‌المللی، به کارگیری یا بخشش‌های مالیاتی، بیمه‌ای یا بانکی در کسب و کارها در دستور کار خود قرار دهد.

لذا بر اساس پیش‌بینی اولیه بانک جهانی در گزارش ژوئن سال ۲۰۱۹ انتظار می‌رفت اقتصاد ایران در سال ۲۰۲۰ رشد منفی ۰/۹ درصدی داشته باشد. در گزارش ژانویه ۲۰۲۰ با تجدید نظر در برآورد قبلی، بانک جهانی رشد صفر درصدی را برای اقتصاد ایران در این سال پیش‌بینی کرد که گرچه نسبت به پیش‌بینی قبلی بانک جهانی ۰/۹ درصد کاهش یافت، اما نسبت به برآورد رشد منفی ۸,۷ درصد در سال ۲۰۱۹ بهبود قابل توجهی را نشان می‌داد. همچنین بر اساس پیش‌بینی‌های این نهاد، اقتصاد ایران در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ معادل با ۱ درصد رشد خواهد کرد. بنابر پیش‌بینی‌های سازمان ملل نیز، اقتصاد ایران در سال ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ به ترتیب به میزان ۲,۷٪ و ۱,۲٪ کوچک‌تر خواهد شد. صندوق بین‌المللی پول نیز پیشتر (در گزارش ماه اکتبر/مهرماه) پیش‌بینی کرده بود که اقتصاد ایران با نرخ صفر و بدون تغییر، سال ۲۰۲۰ را به پایان می‌برد. اما اکنون در تازه‌ترین گزارش خود تحت عنوان چشم‌انداز اقتصادی جهان، مطرح کرده که با شیوع ویروس کرونا این برآورد به ۶-٪ کاهش یافته است. با این حال سال آینده ۲۰۲۱ اقتصاد ایران نرخ رشد مثبت ۳,۱ درصد را تجربه خواهد کرد. (جدول شماره ۱۴)

جدول ۱۴- چشم‌انداز رشد اقتصادی ایران

کشور	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱
ایران	-۷,۶	-۶	۳,۱

منبع: صندوق بین‌المللی پول (می ۲۰۲۰)

بنابراین، برای گذر از این دوره، دولت باید مطابق با توصیه‌های صندوق بین‌المللی پول و متناسب با شرایط داخلی کشور، اقدام‌های زیر را در دستور کار خود قرار دهد:

- دولت باید در حوزه سلامت و بهداشت عمومی برای کنترل ویروس و جلوگیری از شیوع مجدد آن، ابزارهای لازم را به کار گیرد و برای پشتیبانی از نظام مراقبت سلامت جامعه سیاست‌های هدفمند را تدوین و اجرا کند. استمرار تعطیلی مراکز عمومی، ممانعت از برگزاری تجمعات غیرضروری الزام افراد و نهادها به استفاده از ابزارهای بهداشتی و تهیه و توزیع رایگان ابزارهای بهداشتی بین افراد، الکترونیکی کردن اداره‌ها و موسسه‌ها از جمله این سیاست‌ها هستند.
- برای پشتیبانی از اقشار کم درآمد جامعه و بنگاه‌ها و فعالان متاثر از بحران کرونا، دولت باید تقویت ظرفیت اعتباردهی بانک‌ها، بخشش یا تخفیف مالیاتی را در دستور کار قرار دهد.
- دولت می‌تواند برای خروج از رکود و تقویت تقاضای کل، با اتکا به بازار سرمایه، سرمایه‌گذاری را افزایش دهد. بازار سرمایه ایران بیشتر روی بازار ثانویه متمرکز است. باید با اتکا به منابع موجود در بازار سرمایه با پیشتازی سهامداران بزرگ دولتی و شبه دولتی، مانند صندوق‌ها و سهامداران عمده شرکت‌های بزرگ، سرمایه‌گذاری در پروژه‌های جدید انجام گیرد.
- در راستای توصیه صندوق بین‌المللی پول برای تقویت ظرفیت اعتباردهی بانک‌ها، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باید اعطای اعتبار به بانک‌ها و تزریق منابع به آنها را در دستور کار خود قرار دهد.

- با عنایت به شرایط خاص، دولت باید به محدودیت‌های ارزی توجه کند و بر قراردادهای خارجی که برخی شرکت‌ها برای توسعه طرح‌های خود منعقد می‌کنند، نظارت دقیق به عمل آورد و در شرایطی که امکان ساخت داخلی برای این پروژه‌ها با حداقل امکان داخلی سازی آنها با مشارکت شرکت‌های خارجی وجود داشته باشد، مانع عقد این قراردادها و اختصاص وام ارزی به آنها شود، تا بحران ارزی کشور عمیق‌تر نشود.
- اصلاح قوانین مالیاتی، وضع مالیات برای بخش‌های غیرمولد، وضع مالیات بر دارایی‌های غیرمولد و دیجیتالی‌تر شدن نظام مالیاتی می‌تواند به خروج کشور از شرایط بحرانی کمک زیادی کند^۱.

جمع‌بندی و راهکار

با توجه به تحلیل‌ها، رشد اقتصاد جهان پس از شیوع بیماری کرونا، در سال ۲۰۲۰، ۴/۴- در صد خواهد بود. با شیوع ویروس کرونا اقتصاد جهان دچار تورم شدید. نرخ رشد تجارت جهانی نزولی شد و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی نسبت به دو دهه گذشته به حدود ۴۰ درصد کاهش یافت. بر اساس مطالعات سازمان بین‌المللی کار، ویروس کرونا به تعطیلی کامل یا جزئی مشاغل منجر شده است. پس از شیوع ویروس کرونا بازارهای سهام سریع‌ترین سقوط را در تاریخ تجربه کردند. بر اساس پیش‌بینی این صندوق، انتظار می‌رود شرایط دشوار اقتصادی برای اقتصادهای پیشرفته و نوظهور بازار برای نیمه نخست سال همچنان پابرجا بماند. همچنین بر اساس پیش‌بینی مسیر همه‌گیری، برآورد می‌شود شرایط مالی در نیمه دوم سال ۲۰۲۰ بهبود یابد. با وجود سیاست‌های پولی انبساطی و تسهیل وام‌گیری، سرمایه‌گذاری مولد در بسیاری از کشورها طی دهه پیشین ناکافی بوده است. این وضعیت با شیوع بیماری کرونا می‌تواند بدتر هم شود. برای حل این چالش‌ها، به ترکیبی متوازن از سیاست‌ها، به ویژه کاربرد گسترده‌تر سیاست مالی در کنار سیاست پولی انبساطی با هدف تسریع رشد اقتصادی نیاز است. در مجموع می‌توان وظایف اقدام‌ها و توصیه‌های صندوق بین‌المللی پول را برای کنترل تبعات اقتصادی شیوع ویروس کرونا به صورت زیر خلاصه کرد:

- ❖ اعمال معافیت یا تنفس مالیاتی
- ❖ اعطای اعتبارات کوتاه مدت به کسب و کارها
- ❖ توزیع یارانه
- ❖ تامین مالی اضطراری از طریق تسهیلات اعتباری سریع
- ❖ کمک‌های فنی برای اجرای سیاست‌های جامع کلان اقتصادی
- ❖ ایجاد و ساماندهی موسسه‌های پولی، مالی و مبادله‌ای
- ❖ ارائه کمک‌های فنی و آموزشی
- ❖ پویاسازی اقتصاد و اشتغال از طریق سیاست مالی فعال، سیاست پولی مناسب، اعطای وام و پشتیبانی مالی از بخش‌های خاص از جمله بخش بهداشت
- ❖ انجام گفت‌وگوهای اجتماعی برای یافتن راه حل از طریق افزایش ظرفیت و تقویت مقاومت تشکل‌های کاری و کارفرمایی، افزایش ظرفیت و توانایی دولت‌ها و سرانجام تقویت گفتگوی اجتماعی و نهادها و فرایندهای مربوط به روابط کاری.

^۱ - پژوهشکده تدبیر و امید، آبان ۱۳۹۹

کلام آخر

تأثیر بحران ویروس کرونا علاوه بر تهدید سلامت عمومی جامعه، کم‌کم تبدیل به یک تهدید اقتصادی در جهان شده است، به گونه‌ای که آمارها نشان از منفی شدن رشد اقتصادی و آسیب‌های اقتصادی ناشی از این موضوع حکایت دارد و به باور اغلب اقتصاددانان بسیاری از اقتصادهای بزرگ جهان چنان به رکود اقتصادی رسیده‌اند که با بحران جدی مواجه شده‌اند و شاید اگر گام‌های اساسی برای این موضوع اندیشیده نشود، سال‌ها زمان ببرد تا جهان از این آسیب‌های اقتصادی نجات یابد.

بنابراین، توجه به چگونگی مدیریت اقتصادی در پسا کرونا در جهان و ایران موجب خواهد شد که آسیب‌های ناشی از ویروس کرونا را که موجب از هم پاشیدن اقتصاد جهان شده است، را به هم متصل و آن را بهبود بخشد. البته عملکردهای حمایتی و سیاست‌های اقتصادی در اقتصادهای مختلف جهان و ایران با هم متفاوت است. هر چند میزان موفقیت بسته به ماهیت شوک و شرایط خاص کشور متفاوت است، اما به حفظ روابط اقتصادی کمک می‌کنند و موجب می‌شوند فعالیت‌های اقتصادی در دوره پسا کرونا، سریع‌تر به حالت عادی برگردند.

در هر حال باید بیان داشت که اقتصاد جهان در پسا کرونا به یک مدیریت و نظام اقتصادی نوین نیازمند است که بتواند به مشکلات و آشفتگی‌های اقتصادی جهان در کوتاه مدت و میان مدت پایان دهد.

اما در هر حال هنوز هم ابهامات زیادی در رابطه با چشم‌انداز و پیش‌بینی‌ها از میزان آسیب‌های ناشی از ویروس کرونا که می‌تواند برای اقتصاد به وجود آورد، وجود دارد که باید دید که بالاخره کارشناسان اقتصادی و مراکز مطالعاتی اقتصادی و راهبردی جهان برای آسیب کمتر اقتصاد جهان چه رویکردها، سیاست‌ها و تدابیری را در نظر دارند.